

Baranyi László

Magyar rádiós közszolgálat Romániában

1. Anyanyelv és nyilváníosság

A rádiót nem azért találták fel, mert valamilyen társadalmi rendeltetést szántak neki, a hallgatói szokások alakulását sem tervezte meg előre senki. Mégis sokan és sokféleképp próbálták tudományos igényvel meghatározni a rádió szerepét, alárendelve azt az adott kor uralkodó ideológiájának. Ezen okoskodások sorában igen kevesen elemezték azt, mit jelent az anyanyelvű rádióműsor a kisebbségben élők számára. Az "ideológiai" elfogultság gyanúját vállalva, íme néhány ezzel kapcsolatos megállapítás.

A rádió a nyilvánosság eszköze és szellemi értékek közvetítője, de kisebbségi helyzetben ez egyet jelent azzal, hogy a közösségépítés, megmaradás (egyik) eszköze.

A rádióműsor, mint szolgáltatás mindenkinek kijár, akitől előfizetési díjat (rádió üzemben tartási illetéket) szednek be. A szolgáltatást nyilván annak kell biztosítani, aki ezt a pénzt felhasználja.

A kisebbségben élő nemzeti közösséget az anyanyelv, az anyanyelvű kultúra és a nemzeti identitástudat tartja össze (vagy legalábbis különbözteti meg másoktól).

Az önazonosság meghatározása csak a másokhoz való viszonyulás, a különböző szintű közösségekhez való tartozás szintjén lehetséges. A kisebb-nagyobb közösségek sem pusztán - valamiben egymásra hasonlító - egyénekből állnak, hanem az egyének közti kapcsolatra épülnek. Épp ezért *minden (kisebbségi) közösség éltetője a közélet és nyilvánosság.*

Közösségépítő, identitásmegtartó szerepe van tehát az anyanyelvű rádióműsornak is, amennyiben az anyanyelvű műveltség közvetítője, a közösségi eseményekről tájékoztat és nyilvánosságot biztosít a közösséget foglalkoztató közéleti témáknak. Ha hozzáteszük, hogy nem csak tájékoztat, hanem fórumot nyit a kisebbségi nyelvhasználatnak is (melynek igen nehéz lenne olyan korlátokat szabni, mint a közigazgatásban vagy igazságszolgáltatásban): ez a szerepe még nyilvánvalóbb.

Ott a legfontosabb az anyanyelvű rádióadás, ahol a nemzeti identitás megélésének egyedüli eszköze. Tízezrekre, ha nem százezrekre rúg Erdély- és Bánság-szerte azon magyarok száma, akiknek nincs magyar szomszédjuk, akik munkahelyükön nem beszélnek magyarul, nem járnak magyar rendezvényekre és az anyanyelvet legfeljebb a családban használják (de vegyes házasságokban talán ott sem). Gyermekük román iskolába járnak és nem kétséges, hogy túlnyomó többségük csak románul fog szót érteni unokáival. Ha nem járatnak magyar újságot, nem olvasnak magyar könyveket, nem jutnak el magyar színházi előadásokra, a templomban más nyelven hallgatják a prédikációt és (elenyésző igényt képviselve) a magyar televízió-csatornák műsorait sem közvetíti számukra a kábeltársaság, lehet, hogy az anyanyelvű rádióműsor hallgatása marad az egyedüli kapcsolatuk azzal a virtuális közösséggel, melyhez (kihunyóban lévő) nemzeti identitástudatuk alapján maguk is tartoznak.

Annak a rádióműsornak azonban róluk és nekik is kell szólnia, különben nem hallgatják.

A médiafogyasztók érdeklődésének elnyerésért mindenütt meg kell harcolni. Romániában talán még bővebb a rádió- és televízióadások kínálata, mint Magyarországon, és az itteni magyarok nem csak műsортípust választanak, hanem nyelvet is. Annak, aki a beolvadás küszöbén áll többnyire nem elegendő, hogy anyanyelvén szólítsák meg, hiszen éppen a nemzeti identitástudat és elkötelezettség tekintetében különbözik a nyelvi gettóban élő kisebbségi közösségek tagjaitól.

A szórványmagyarság esetében különösen fontos, hogy olyan anyanyelvű média álljon rendelkezésére, melyet joggal érezhet sajátjának.

2. Hallgatói szokások

A rádió köré ma már nem gyűl össze a család, hogy osztatlan figyelemmel hallgassa valamely műsorát. A közösségi odafigyelésnek ezt a szintjét - a médiapiacon - a televízió sajátította ki. A rádió többé már nem helyhez kötött bútor, így nem szükségszerű, hogy a hallgató menjen oda, ahol a készülék van. A tipikus inkább az, hogy a rádiókészülék kíséri el a hallgatót mindenüvé. Ez azt jelenti, hogy a rádióhallgató mást is csinál - autót vezet, főz, kertészkedik, napozik stb. - rádióhallgatás közben. Teheti, hiszen a rádió egyetlen érzékszervét veszi csak igénybe, és amennyiben nem szellemi munkát végez, a műsornak jó esélye van arra, hogy hosszabb-rövidebb ideig lekösse figyelmét. A jelenséget háttér-rádiózásnak szokták nevezni, bár - ha elfogadjuk a szellem elsődlegességét - akár előtér-rádiózásnak is nevezhetnénk.

A rádió egyik előnye tehát - a televízióval szemben - a mobilitás.

Innen fakad az országos és még nagyobb léptékű adások műszaki fejlesztésének egyik ellentmondása. Az köztudott, hogy az évtizedek óta használatos, nagy teljesítményű, középhullámú adók üzemeltetése igen költséges, a jóval olcsóbb URH-adók pedig kis hatósugarúak. Kézenfekvőnek tűnik a megoldás: nagy távolságokra a műholdas televízióadások hangcsatornáin és interneten keresztül lehet eljuttatni rádióműsort. Csakhogy - legjobb esetben - az otthon ülő hallgatókat lehetne elérni ezzel a módszerrel. Vagyis azokat (háziasszonyokat és nyugdíjasokat), akik konzervativizmusuk vagy pénzügyi helyzetük miatt a legkevésbé "vevők" az ilyen műszaki újításokra.

Amíg tehát a műholdas (és internetes) rádiózás helyhez kötött marad és sokba kerül a fogyasztói oldalon, nem fog tömeges jelenséggé válni a hallgatók körében.

De milyen is a tipikus rádióhallgató?

Felmérésekből tudjuk, hogy Romániában a magyar közszolgálati adásokat főleg a nem túl tehetős, negyvenen túli korosztály, többnyire középhullámon és általában otthon hallgatja. A tipikus rádióhallgató lakásában van ugyan URH-vételre alkalmas készülék és közösségi antennakábel, de a szolgáltató legfeljebb kereskedelmi zenerádióknak szorít helyet a kábelben, mely csak a televíziókészülékhez van bekötve (nincs kiépített leágazása egy megfelelő rádiókészülékhez). Számítógép nincs a házban, az antennakábelben nincs internetszolgáltatás.

A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete által megrendelt, 1998-as audienciavizsgálatból (melyet a kolozsvári BBTE szociológia tanszékének munkatársai és diákjai végeztek) kiderül, hogy *az erdélyi magyarok közül legtöbben a Kossuth Rádiót hallgatják (43%)*. Ahol azonban jól fogható a Román Rádió valamely regionális magyar adása, ott sokan hallgatják ezeket műsorokat is (25-70%). Az erdélyi magyarok mintegy 20%-a a Bukaresti Rádió napi egyórás magyar adását is szokta hallgatni. Akik olyan helyen laknak, ahol több magyar adás is fogható, azok többnyire két-három, különböző helyről sugárzott adást is hallgatnak, vállalván azt a kényelmetlenséget, hogy a műsorkezdési időpontokat figyelemmel követve, áthangolják készüléküket a másik frekvenciára. *Így a romániai magyarok több mint fele (56%) hallgatja a Román Rádió magyar adásainak (legalább) valamelyikét!*

Nyilvánvaló tehát, hogy *egy egész napos, jól fogható közszolgálati magyar adás Romániában a Kossuth Rádió méltó versenytársa lenne*. Ennek a megállapításnak semmi köze a jelenlegi kínálat minőségéhez: kizárólag a hallgatói igényeken alapul.

3. Magyar kisebbségi rádióadások a Kárpát-medencében

A Magyarország határain kívül élő magyarok anyanyelvű rádiós közszolgálati országonként más és más szinten biztosított - miként a Kárpát-medence magyar kisebbségeinek helyzetében is lényeges különbségek vannak (létszámuk, az Anyaországtól való földrajzi távolságuk, közösségi jogaik stb. tekintetében).

Íme néhány számszerű adat a Kárpát-medencében sugárzott fontosabb magyar kisebbségi rádióadások időtartamáról és a megcélzott közösség létszámáról:

Ország	Rádióadó	A magyar adás időtartama (hetente)	A megcélzott magyar közösség összlétszáma
Szlovénia	Muravidéki Magyar Rádió	56 óra	8 500

Horvátország	Eszéki Rádió	3 óra 5 perc (1997-es adat)	23 000
Jugoszlávia	Újvidéki Rádió	168 óra	350 000
Románia	Bukaresti Rádió	6 óra 20 perc	1 600 000
	Marosvásárhelyi Rádió	37 óra	800 000
	Kolozsvári Rádió	28 óra	650 000
	Temesvári Rádió	7 óra	150 000
Ukrajna	Ungvári Rádió	6 óra 10 perc (1995-ös adat)	160 000
Szlovákia	Szlovák Rádió (Pozsony)	43 óra	600 000

Ha azt nézzük: hány magyarra jut heti egy órányi anyanyelvű rádióadás, Szlovénia áll a legjobban (kb. 150), majd Jugoszlávia (kb. 2000), Horvátország (kb. 7500), Szlovákia (kb. 15 000), Románia (kb. 20 000), Ukrajna (kb. 26 000) következik. Ez azonban legfeljebb az adott ország anyagi ráfordításának mértéke lehet, a rádióhallgatók szempontjából ugyanis mindegy, hányan "osztóznak" egy-egy műsoron.

Inkább az számít, hogy egy adott hallgatónak milyen terjedelmű (és persze milyen minőségű) anyanyelvű rádióműsor áll rendelkezésére. Az időtartam szempontjából Jugoszláviában a legjobb a helyzet: a vajdasági magyarok túlnyomó többsége jó minőségben fogja az Újvidéki Rádiót, mely napi 24 órában sugároz magyarul, sőt több városban is működik olyan alapítványi, illetve magánrádió, melynek szintén van magyar adása.

A Felvidéken (bárhol is lakjon) a magyar hallgató jó minőségben tudja fogni a Szlovák Rádió Pozsonyból sugárzott magyar adását, mely legalább 5 órányi anyanyelvű műsort szolgáltat naponta.

Kárpátalján és Kelet-Szlovóniában a legrosszabb a helyzet, ha azt vesszük figyelembe, hogy a magyar hallgató hétköznaponként alig félórányi olyan anyanyelvű műsort hallgathat, mely róla és neki szól.

Romániában a helyzet a két véglet között váltakozik. Székelyföldön ugyanis napi hat órányi magyar adás fogható - megszakítással, de - egy hullámhosszon. Az ország északi határövezetében (Szatmárnémetiben például) nem fogható belföldön készült magyar rádióműsor. De ha el is tekintünk a vételi problémáktól, vannak olyan erdélyi és bánági megyék, melyeket a Román Rádió leosztása szerint napi egy-egy órás regionális, illetve központi magyar adásnak kell kiszolgálnia. Az érintett térségben több mint százezer magyar lakik.

Bár a magyar nyelvű rádióadások anyagi ráfordításait tekintve Románia csak Ukrajnát előzi meg, itt igazából nem az a legnagyobb gond, hogy nem készül elegendő anyanyelvű rádióműsor. Hiszen, ha figyelembe vesszük, hogy a közszolgálati rádiótársaság által sugárzott műsorok hetente összesen kb. 1100 órát tesznek ki, a 79 órányi magyar adás nagyjából megfelel a magyar kisebbség országos részarányának. Ha a Román Rádió a műsorkészítésre szánt keretéből ugyanilyen arányban juttatna forrásokat a magyar szerkesztőségeknek, a méltányosság elve ezen a ponton valóban nem is sérülne.

Csakhogy az erdélyi (és bánági) magyar hallgatóhoz nem jut el heti 79 órányi magyar adás! *A magyar rádióhallgató többnyire fele annyi anyanyelvű rádióműsort sem kap Romániában, mint amennyi - a tőle beszedett adó és rádió-előfizetési díj alapján - járna neki.* A gond tehát a műsorszórással van. Arról sajnos nem állnak rendelkezésünkre

adatok: mennyit költ a román állam a magyar nyelvű rádióműsorok sugárzására és ez hogyan aránylik a műsorszórási költségek összességéhez. De a romániai magyarság anyanyelvű rádiós közszolgálatának - a jelenleginél jobb és kiegyensúlyozottabb - biztosítása feltehetően inkább politikai, mintsem anyagi kérdés. Vélhetően nem az hátráltatta mindeddig a - másfél milliót meghaladó - romániai magyarság anyanyelvű rádióadásainak fejlesztését, mert nem futja többre az általa befizetett adókból és illetékekből. Inkább arról van szó, hogy a korábbi évtizedek szokásrendje és a Román Rádió műsorkészítő műhelyeinek mostani erőviszonyai történetesen ilyenre rajzolták a magyar adások struktúráját. Be kell látnunk, hogy 1990 után a Román Rádió meglehetősen jóhiszeműen járt el a magyar adások ügyében, ahhoz képest, hogy semmilyen törvény nem részletezi ilyen irányú kötelezettségeit.

Csak most már ideje lenne szóvá tenni, hogy a kialakult helyzet még nem tökéletes!

4. Magyar rádióadások Romániában

Az Erdélyben és Bánságban fogható magyar rádióműsorok alapvetően két kategóriára oszthatók: belföldi készítésűekre és külföldről sugárzottakra.

4.1. Import műsorok

A kommunista diktatúra több nemzedéknyi embert szoktatott arra, hogy jobban bízson a külföldi termékekben, mint a hazaiakban. Érvényes volt ez a rádióműsorokra is. *Az erdélyi magyarok körében még ma is nagyobb a hitele a Kossuth Rádióknak, mint a Román Rádió magyar adásainak*, de ez már inkább szakmai, mintsem politikai értékítélet. A Kossuth Rádió mindig is egy fajta rádiós etalonnak számított a magyarság számára. Mindazonáltal *a romániai magyarság is kezd most már rájönni arra, hogy a "nemzeti főadó" nem neki és nem róla szól.*

A Kossuth Rádiót - a Magyar Rádió többi adásához hasonlóan - a magyarországi adó- (és elő)fizetők tartják fenn. Műsoraiban nagyjából annyi szó esik a határon túli magyarságról, amennyi az anyaországi hallgató (50 éven keresztül elnyomott) ilyen irányú érdeklődésére még számot tarthat. Vagyis nem sok.

De ha belegondolunk, nem is várható el ettől az adótól, hogy magára vállalja a romániai magyarság tájékoztatását a helyi közélet napi ügyeiről. Bizonyára ellenérzést szülne a magyarországi hallgatók körében, ha a közszolgálati rádió főadója a határon túli magyarság - számukra érdektelen - híreivel traktálná őket naphosszat. Ehhez képest elismerésre méltó a Magyar Rádió erdélyi tudósítójának teljesítménye, akinek sok esetben egy kisebb fiókszerkesztőség munkáját is sikerül pótolnia. *Bármennyi szó is essék azonban a "Krónikában", vagy a "Határok nélkül" című műsorban a kisebbségi magyarságról, a címzett nem a határon túli, hanem az anyaországi hallgatóság.*

Mindaddig, amíg a Magyar Rádió adásai - a határok jóindulatú átsugárzásával bár, de - befele szólnak, az Anyaországon kívüli hallgató olyan marad, mint az a gyermek, akire rácsukták az ajtót, de hallgatózik, hogy miről beszélnek a felnőttek a másik szobában. Nem sokat ért ugyan belőle, de úgy érzi, hogy továbbra is részt vesz a család ügyeiben és lázas izgalomba jön, ha rájön, hogy odaát róla beszélnek!

Szükség van egy olyan rádióadóra, mely az összmagyarságnak és az összmagyarságról szól. Ennek terítési minimuma az lenne, ha a Kárpát-medencében műholdas csatornán, a világ többi részén pedig interneten lehetne fogni.

De a Magyar Rádió egymaga nem vállalhatja fel azt, hogy az anyaországi adó- (és elő)fizetők pénzén megvalósítsa a magyar össznemzeti szintű rádiós közszolgálatot. Ehhez politikai döntés - és költségvetési fedezet - szükséges.

Ami a vételi lehetőségeket illeti, a Duna TV és MTV2 műholdas adásai a Magyar Rádió teljes kínálatát (Kossuth, Petőfi, Bartók, Szülőföldünk) elérhetővé teszik Romániában, azonban jelenleg elenyésző azok aránya, akik műholdas vagy akár internetes adást hallgatnak a térségben. A Magyar Rádió műsorai közül a Kossuth Rádió az, mely középhullámon Erdély és Bánság nagy részén fogható, a Székelyföldön azonban jó készülék, kötélidegzet és erős érzelmi kötődés szükséges hozzá. Szerencsére a székelyek rendelkeznek az utóbbi kettővel.

A határ menti sávban (Arad, Bihar és Szatmár megye) a magyarországi URH-adók is foghatóak, de itt a kereskedelmi adások komoly konkurenciát jelentenek a Petőfi és Bartók Rádió számára.

Az "import" műsorok sorába tartozik még a BBC, Vatikáni Rádió (1999 decemberéig a Deutsche Welle) stb. magyar adása. Ezeket a rövidhullámú és/vagy műholdas adásokat nagyon kevesen hallgatják, de ott ahol valamely helyi adó átveszi műsorukat, audiencia-mutatóik látványos ugrást jeleznek, hiszen professzionalizmusukat a hallgatók is

értékelik.

4.2. A Román Rádió magyar adásai

A belföldön készülő magyar közszolgálati rádióadások tekintetében Románia egy sajátos megoldást honosított meg, mely koncepciójában is eltér a Magyarországgal szomszédos többi állam gyakorlatától. Itt ugyanis a magyar hallgatót - bárhol is lakjon - két, különböző jellegű anyanyelvű műsor hivatott kiszolgálni: egy országos szórású központi hírműsor és egy regionális adás. Erdély és Bánság (szinte) egész területén fogható a Román Rádió Bukarestből sugárzott napi egyórás magyar adása, hétköznaponként 15 és 16 óra között. A központi hírműsort hosszabb-rövidebb regionális adások egészítik ki: a Székelyföldön a Marosvásárhelyi Rádió, Közép-Erdély és Partium területén a Kolozsvári Rádió, illetve a Bánságban a Temesvári Rádió magyar adása.

A regionális adások előnyben részesítése mindenképpen korszerű törekvés, melyet a média fejlődési iránya nemzetközi szinten is alátámaszt - de a terület nagysága is indokol, hiszen egy Magyarországnál nagyobb kiterjedésű térségről van szó.

Az egyedüli gond - mint arra már az előző fejezetben is rámutattunk - az, hogy a romániai magyar hallgatóhoz túl kevés anyanyelvű rádióadás jut el. S ha a Román Rádió stúdióiban anyagi okok miatt nem lehet csak napi 11 órányi magyar adást előállítani, akkor megengedhetetlen luxus, hogy ennek is csak töredéke jusson el az egyes hallgatókhoz.

A másik probléma ebben a látszólag átgondolt, duális rendszerben: az összehangolatlanság. Ez több szinten is megnyilvánul.

Egyrészt a négy rádiós műhely, mely az említett nagyvárosokban az egyes adásokat előkészíti, nem egyeztet. Ha vannak is tehát olyan térségek, ahol több regionális adás is fogható, a hallgatónak nem egymást kiegészítő, hanem egymást (tematikailag) ismétlő műsorokat kínálnak.

Másrészt a területi rádióstúdiók (amúgy minden vonatkozásban előnyös) autonómiája már több ízben eredményezett a magyar kisebbség egészének érdekeit sértő döntést. Például a Kolozsvári Rádió délutáni magyar adását egy olyan időszámba helyezték át, ahol rátevődött a Marosvásárhelyi Rádió magyar adására.

Az 1990-es újrainduláskor a magyar adások duális szerkezetének kialakítása még professzionalizmusról és egységes elképzelésről árulkodott. Mivel az akkor szerveződő magyar politikai érdekképviselő ebben - tudomásunk szerint - nem szólt bele, a magyar adások stafétarendszerének megtervezése valószínűleg a Román Rádió akkori vezetőinek munkáját dicséri. Ez abban állt, hogy a négy stúdió egymást követve, folyamatosan sugározta magyar adásait reggel 8-tól délután 6 óráig - egyetlen órányi szünettel 13 és 14 óra között (mikor a Kossuth Rádióban a Déli Krónika szól). Tekintettel arra, hogy nincs olyan térsége Erdélynek, ahol mind a négy adás fogható, valószínűleg már akkor meg akarták teremteni a feltételeit egy közös frekvencián sugárzott, egész napos magyar adás kialakításának Romániában. Ennek az elképzelésnek azonban mindmáig nem akadt igazi gazdája, sem a szakma, sem a politika szintjén, az 1990-ben kialakított stafétarendszer pedig évről évre csorbul.

Íme a Román Rádió magyar adásainak jelenlegi kínálata:

Rádióadó	Magyar adás órarendje	Megcélzott megyék	Megcélzott (elért) hallgatóság	Hallgatók száma
Marosvásárhelyi Rádió 1197kHz/14kW - Brassó 1323kHz/7kW - Marosvásárhely 1593kHz/14kW - Csíkszereda	hétfő-péntek: 11-14 / 16-18 szombat: 8-11 / 16-18 vasárnap: 11-18	Maros Hargita Kovászna Brassó (Beszterce-Naszód)	800 000 (900 000)	600 000
Kolozsvári Rádió		Bihar Szatmár		

909kHz/200kW - Zsuk (Kolozsvár) 1593kHz/ 14kW - Nagyszeben 14kW - Nagyvárad	hétfő-szombat: 8-11 / 16-18 vasárnap: 14-18	Máramaros Szilágy Kolozs Fehér Beszterce- Naszód Szeben	650 000 (900 000)	380 000
Temesvári Rádió 630kHz/400kW - Temesvár	minden nap: 14-15	Arad Hunyad Temes Krassó-Szörény	170 000 (500 000)	120 000
Bukaresti Rádió a Kolozsvári, illetve Marosvásárhelyi Rádió adótornyai + 1314kHz/30kW - Temesvár + 70,4 MHz Bukarest	hétfő-szombat: 15-16 vasárnap: 10-10:20	valamennyi erdélyi és bánsági megye + Bukarest	1 600 000 (1 400 000)	340 000

Megjegyzés: a kimutatásban az 1992-es népszámlálás adatai szerepelnek.

Az egyedüli - reprezentatív mintavételezésen alapuló - vizsgálatot a romániai magyarok rádióhallgatási szokásairól a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszékének munkatársai végezték 1998-ban, a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének megrendelésére. A fenti táblázat jobb oldali oszlopában szereplő adatok (a hallgatók számáról) ennek az audiencia-kutatásnak az eredményein alapulnak. A felmérés minden - Romániában hallgatott - magyar adásra kiterjedt és adatai arra vonatkoznak: a romániai magyarság hány százaléka hallgatja ezt vagy azt az adást. Ha az egyes adók vételi körzetét is megpróbáljuk figyelembe venni, képet alkothatunk arról, hogy a megcélzott (elért) hallgatóság körülbelül hány százaléka hallgatja az egyes magyar adásokat:

Rádióadó	Audiencia (HL) - Erdély és Bánság egészében	Audiencia (HL) - ahol fogható az adás	Audiencia (HL) - ahol jó a vétel
Marosvásárhelyi Rádió	1 600 000 potenciális hallgató 37% (23%)	900 000 potenciális hallgató 67% (41%)	780 000 potenciális hallgató 72% (45%)
Kolozsvári Rádió	1 600 000 potenciális hallgató 24% (10%)	900 000 potenciális hallgató 42% (18%)	495 000 potenciális hallgató 41% (20%)
Temesvári Rádió	1 600 000 potenciális hallgató 7,6% (3,5%)	500 000 potenciális hallgató 24% (11%)	165 000 potenciális hallgató 43% (20%)
Bukaresti Rádió	1 600 000 potenciális hallgató 21% (13%)	1 400 000 potenciális hallgató 24% (15%)	Székelyföld + Maros megye (780 000) 30% (20%)

Megjegyzés: a zárójelben feltüntetett HL (hard listener) jelölésű adatok azokra vonatkoznak, akik hosszasan és szinte mindig hallgatják az illető adást.

A kutatásjelentésben megtalálható audiencia adatok (és a fenti becslések) további értelmezésre szorulnak: nem mindegy, hogy egy napi egyórás (lehetetlen időpontban sugárzott), egy 4-5 órás (délelőtt-délután alternatív módon is "fogyasztható"), vagy egy egész napos adás hallgatottságára vonatkoztatjuk-e a százalékban kifejezett hallgatottsági arányt. Erre utal az is, hogy a két hasonló időzónában és azonos időtartamban sugárzott magyar adás - a bukaresti és a temesvári - majdnem azonos, 20% körüli audiencia-indexet mutat. Ez az adat "nem lóg ki" a világ bármely más tájain végezett médiakutatások eredményeinek sorából. Az azonban nehezen hihető, hogy a Marosvásárhelyi Rádió magyar adásának *egészét* az elért közönség 70%-a hallgatná. Ezt az adatot inkább úgy lehet értelmezni, hogy a vételi körzet magyarságának 70%-a viszonylag rendszeresen szokta hallgatni a napi 5 órás adás *bizonyos részeit*. Arról még (megalapozott) *becslést* sem tudunk felmutatni, hogy egy adott időszámban (órában), mekkora a Marosvásárhelyi (vagy Kolozsvári) Rádió magyar adásának hallgatottsága.

Valószínű azonban, hogy a nagyságrendi eltérést a másik két hasonló időtartamú magyar adás (Kolozsvár és Marosvásárhely) hallgatottsága között nem a minőségi (tartalmi) különbségek indokolják, hanem két másik tényező.

Egyrészt a Székelyföldön (mely megegyezik a Marosvásárhelyi Rádió megcélzott területével) többen él a magyarság, a magyar nyelv a közéletben is használható és az ott élő emberek szinte kizárólag magyar rádióműsort hallgatnak (ahol fogható, ott a Kolozsvári Rádió magyar adását is!).

Másrészt ez az a terület, ahol az amúgy is beszűkült konkurenciából még a legnagyobb "vetélytárs", a Kossuth Rádió is nagymértékben kiszorult, hiszen adásait csak bizonyos napszakokban lehet vételezni, többnyire akkor is élvezhetetlen minőségben.

Másfelől, ahol fordított a kínálat - a Román Rádió csak napi két órányi magyar adást biztosít (Temesvár és Bukarest), a Kossuth Rádió viszont jól fogható -, ott is a magyarok legfeljebb 20% hallgat román rádióadásokat.

Mindaz nem bizonyít mást, mint azt az igényt, hogy *a romániai magyarság túlnyomó többsége anyanyelvén akar rádiót hallgatni.*

5. Jövőépítés

A már idézett 1998-as audiencia-felmérés vezetője, Magyarai Tivadar egyetemi adjunktus kutatásjelentésében rámutat arra, hogy a Román Rádió csak részlegesen (rész-műsoridőben) látja el a romániai magyarság anyanyelvű rádiós közszolgálatát, mivel abból indul ki, hogy a magyar közösség is csak rész - kisebbségi rész - az összromániai populációban. Ez csak abban az esetben lenne méltányos, folytatja okfejtését a szerző, ha a romániai magyar a napnak csak bizonyos óráiban lenne magyar, azokon kívül pedig román. *Az erdélyi magyarság azonban nem alkalomszerűen, hagyomány-felidéző ünnepeken éli meg etnikai identitását, hanem folyamatosan. Így az anyanyelvű rádiós közszolgálatra nem csak rész-műsoridőben, hanem egész nap szüksége van - tehetjük hozzá.*

Mi tehát a teendő?

A Román Rádiótársaságnak egész napos (de legalábbis a tőle beszedett adó és előfizetés mértékével arányos műsoridejű) anyanyelvű rádiós közszolgálatot kell biztosítania a romániai magyarság számára.

Nem szabad viszont erre hivatkozva feláldozni a központi és regionális műsorok duális rendszerét. Ez a modell korszerű, másrészt a Román Rádió magyar szerkesztőségeit amúgy is krónikus munkaerőhiány jellemzi, tehát megengedhetetlen luxus a már kiképzett rádiós szakembereket és bejáratott rádiós műhelyeket leépíteni.

A cél az, hogy egy Erdély és Bánság egész területén fogható frekvencián napi legalább 12 órás magyar adás szóljon (6 és 18 óra között), melynek nagy részét egy erős, erdélyi székhelyű központi szerkesztőség állítaná elő. A műsorfolyam bizonyos időszakában (egy-két órás időtartamban) az adótornyok a térségben működő fiókszerkesztőség regionális műsorát sugároznák.

Ennek megszervezéséhez politikai döntés, tehát érdekképviselői fellépés szükséges. A romániai magyar rádiós csatorna kialakítása ezen túlmenően frekvenciagazdálkodási, pénzügyi és szervezeti problémákat is felvet, melyek elemzésére - elegendő információ hiányában - e tanulmány keretében nem vállalkozhatunk. Jelzésszerűen azonban

utalnunk kell arra, hogy a Román Rádió központi és területi stúdióiban más kisebbségi műsorok is készülnek és tárgyalási alapként számításba kell venni egy országos nemzetiségi csatorna kialakításának lehetőségét is, mely (regionális lebontásban) minden kisebbségi adásnak keretül szolgálhat.

A romániai magyar közszolgálati rádió kialakítását szorgalmazó érdekképviselőnek számolnia kell azzal, hogy ezt a célt - az állami magyar egyetemhez hasonlóan - nem fogja máról holnapra elérni. Alternatívaként - ugyancsak az egyetem mintájára - alapítványi formában is kiépíthető egy ilyen rádió, amennyiben meg tudja szerezni az ehhez szükséges frekvenciá(ka)t. Ehhez nyilván az Anyaország jelentős anyagi támogatására volna szükség.

Amit azonban az Anyaország - talán kisebb befektetéssel, de a romániai magyar közszolgálati rádió meglététől mindenképpen függetlenül - megtehet, az az összmagyarsághoz és összmagyarságról szóló műholdas rádiócsatorna beindítása, amely természetesen az Interneten is hozzáférhető lenne. Vélhetően ennek leginkább a Magyar Rádió tudna megfelelő intézményi keretet biztosítani, de mindenképpen egy új csatornára van szükség, melynek műsorát az anyaországban, a szomszédos országokban és a világon szétszórtan élő magyarság egyaránt a sajátjának érezhet: tájékoztató műsorainak a 15 milliós magyarság közéleti eseményeire kell kiterjedniük, művelődési műsorainak az összmagyar kulturális értékeket kell tükrözniük. Egy ilyen szerkesztőségnek számos településen kell munkatársakat foglalkoztatnia, de ez ma már sokkal egyszerűbben megoldható, mint akár tíz évvel ezelőtt. Manapság egy rádiós fiókszerkesztőséghez elég egyetlen ember, egy személyi számítógép, egy riporter-magnó és egy telefon. Vagyis semmivel sem jelent több költséget a terepen élő tudósító, mint a belső munkatárs.

Hogy egy műholdas rádióadást - éppen a korábban leírt hallgatói szokások miatt - nagyon kevesen hallgatnának? A Duna TV elindulásakor sem rendelkeztek műholdvevővel a székely falvak lakói, most mégis az erdélyi magyarság több mint 45%-a nézi rendszeresen a műsorát. A magyar kisközösségek - szerte a Kárpát-medencében - meg fogják találni a módját annak, hogy otthonaikban megszólaljon a számukra közvetített rádióműsor. A kábeltársaságoktól majd megkövetelik, hogy közvetítse számukra ezt az adást, egy URH-vevőhöz leágaztatni a kábelt pedig igazán nem költséges dolog.

A romániai magyarság anyanyelvén akar rádiózni és olyan adást igényel, mely róla és neki szól. Ez az elvárás egyértelműen kiderül a hallgatói szokásokból. Olyan igény ez, mely a szakmára és a politikára egyaránt feladatokat ró.

De ha a hallgatókat nem is érdekelné, hogy van-e, vagy nincs - az erdélyi közélettel együtt lélegző - magyar rádiós közszolgálat Romániában, a magyar érdekképviselőnek és a nemzetben gondolkodó anyaországi politikai erőknek nem lehet mindegy, hogy kisebbségben élő magyarok százezreinek megadatik-e vagy sem a nemzeti identitás megélésének egyik legkézenfekvőbb eszköze!

A rádió múltja alig néhány évtizedre rúg. A jövője sem tehető többre. Ha tehát a rádiónak valamilyen társadalmi szerepet szánunk, azt nem érünk rá sokat tervezgetni.

Valószínűleg máris elkéstiünk vele!

KIÁLTVÁNY

az erdélyi (kárpát-medencei) magyar rádiózásért

Tekintettel arra, hogy

- kisebbségi sorsban az anyanyelvű rádióműsor az olyan (magyarságukban magányos) nemzettársainkat is bekapcsolja a magyar közélet és kultúra vérkeringésébe, akik nem tartoznak magyar kisközösségekhez, nem járat(hat)ják magyar iskolába gyermekeiket, nem fogják a magyar televízió-csatornák adásait és az anyanyelvet legfeljebb a családban használják;

- az anyanyelvű rádióműsor hallgatása a nemzeti identitás megélésének egyik legkézenfekvőbb eszköze, mely nem feltételez olyan elkötelezettséget, mint az iskolaválasztás, annyi fáradságba sem kerül, mint egy színházi előadás megtekintése, vagy bármely magyar rendezvényen való részvétel, és (a könyvekkel és újságokkal ellentétben) gyakorlatilag ingyen van;

- a Román Rádió csak műsorablakok és korlátozott időtartamú regionális adások szintjén biztosítja a romániai

magyarság anyanyelvű rádiós közszolgálatát;

- a romániai magyarság közel felének nincs műszaki (pénzügyi) lehetősége a Magyar Rádió adásainak (akárcsak a "nemzeti főadóként" emlegetett Kossuth Rádió műsorainak) vételére;

- Romániában egy átlagos család nem engedhet meg magának saját műholdvevőt, a szóránymagyarság lakhelyein pedig a kábeltársaságok nem közvetítik a magyar műholdas televízió-csatornák adásait, így a jelenleg létező leghatékonyabb anyanyelvű médium éppen azokat nem éri el, akik a beolvadás küszöbén állnak;

- *halaszthatatlanul fontos, hogy a romániai magyar érdekképviselő és az anyaország összehangolt jövőépítésének eredményeképp:*

1. az RMDSZ (szakértői testület kialakítása, helyzetfelmérő és jövőtervező kutatások elvégzése, programjának kiegészítése, a szükséges törvénytervezetek kidolgozása és elfogadtatása révén) *emelje a politikai prioritások szintjére egy - Erdély és Bánság egész területén fogható - egész napos magyar rádióadás beindítását a Román (közszolgálati) Rádió keretében;*
2. az anyaország a Duna TV mintájára olyan, az egész Kárpát-medencében fogható közszolgálati rádióműsort indítson, mely az összmagyarságról és az összmagyarsághoz szól;
3. a Magyar Rádió és az ORTT biztosítson szakmai és erkölcsi támogatást ahhoz, hogy a magyar közszolgálati rádiózás feladatkörében helyet kapjon az össznemzeti szintű rádiós közszolgálat;
4. a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének Audiovizuális Kollégiuma és az anyaország újságíró-szervezeteinek szaktestületei kezdeményezzenek szakmai vitát a jelenleg működő magyar közszolgálati rádióadások szerepének tisztázása és a létrehozandó struktúrák megalapozása érdekében;
5. a Magyar Állandó Értekezlet tegye politikai feladatává az ezredforduló egységes és szakmailag megalapozott magyar médiastratégiájának (ezen belül a kárpát-medencei magyar közszolgálati rádiózás jövőjének) megtervezését és érvényesítését.

A rádiózás jelenlegi formájában valószínűleg csak néhány évtizedig marad fenn, amíg az integrált médiumok végképp meg nem változtatják a hallgatói szokásokat. Ez azonban nem lehet mentség arra, hogy a Kárpát-medencében (és főleg Romániában) kisebbségben élő magyarok százazrei nélkülözik a magyar közélet és műveltség legkézenfekvőbb közvetítőjét.

A rádiós szakma, valamint a magyarság nemzeti érdekeinek képviselőire vállalkozó politikusok közös felelőssége, hogy mielőbb megoldást találjanak a magyar rádiós közszolgálat biztosítására a Kárpát-medence egész területén!

- [Berényi Dénes: Az erdélyi magánegyetem kérdéséhez](#)
- [Bíró A. Zoltán: Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szemszögből](#)
- [Hollanda Dénes: Hozzászólás Tonk Sándor Romániai magyar magánegyetem című vitaindító írásához](#)
- [Horváth Sándor: Hozzászólás Tonk Sándor, a Sapientia Kuratóriuma elnökének tanulmányához](#)
- [Kerekes Jenő: Hozzászólás a romániai magyar egyetemi hálózat kiépítésének kérdéséhez](#)
- [Mester Béla: Mi\(ke\)t értünk ma az "egyetem" szón?](#)
- [Péli Gábor: Romániai magyar magánegyetem](#)
- [Péntek János: Elvek, tervek és realitások](#)
- [Pusztai Kálmán: Vélemény Tonk Sándor írásával kapcsolatban](#)
- [Somai József: Válaszúton a függőség vagy függetlenség felé](#)
- [Szabó Bálint György: Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében](#)
- [Veress Károly: Egy egyetemkonceptió az illúzió és a valóság között](#)
- [Vofkori László: Hozzászólás az Erdélyi Magyar Magánegyetem ügyéhez](#)
- [Wanek Ferenc: Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán](#)
- [Kurdi Krisztina - Ring Éva: Kisebbségi felsőoktatási modellek az Európai Unióban és az Erdélyi Magyar Magánegyetem](#)
- [Székely István: Értelmezési keret az erdélyi magyar egyetem kérdéséhez, különös tekintettel annak demográfiai](#)

összetevőire

- György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben
- Tanulmányi bizottság Kolozsvárott
- A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának Nyilatkozata az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrehozásáról
- A Sapientia Alapítvány pályázati felhívása
- A kolozsvári székhelyű Sapientia Alapítvány Kuratóriumának közleménye
- Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia
- Dan Oprescu: A nemzeti kisebbségek 1999-ben
- Györi Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Lengyelországban
- Baranyi László: Magyar rádiós közszolgálat Romániában
- Kósa András László: Új biztonságpolitika az Európai Unióban. Meghatározó lesz-e a Nyugat-európai Unió?
- Mester Béla: Kisebbségi identitás a hálózottság korában
- Zakota Zoltán: Centralizáció és provizorátus
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
- Hunyadi Attila: Romániai magyar gazdaságpolitika 1918-1940
- Zsigmond Csilla Dalma: Ökológiai katasztrófa vagy véletlen baleset? A ciánszennyeződés romániai sajtóvisszhangja
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1988 (folytatás)
- A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája 1999. harmadik negyedév

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék